

Szerencsi Nagy István, a Magyar Athenae folytatója

BELLÁGH RÓZSA

A XVIII. század második felében a magyar irodalom műve ői és támogatói között találjuk Szerencsi Nagy Istvánt, akinek élete és munkássága sok szállal kapcsolódik az irodalomszervező és író Ráday I. Gedeonhoz. Ráday, aki szívesen pártfogolta és irányította a magyarországi és az erdélyi tehetséges és protestáns ifjak tanulását és segítette életük kibontakozását, döntő szerepet játszott Szerencsi Nagy István rövid életében is.

Szerencsi Nagy István 1747¹-ben született Szerencsen². Apja Szerencsi Nagy Sándor³ intéző⁴. Hogy hol volt intéző Szerencsi Nagy Sándor, eddig nem sikerült megállapítani, lehet, hogy a Ráday-Teleki család szolgálatában dolgozott. Ezen a vonalon kerülhetett Szerencsi Nagy István Erdélybe. Tanulóévei Udvarhelyhez és Nagyenyedhez kapcsolódtak.

Tanulmányairól, felkészüléséről ömaga tesz említést a *Bé-köszöntő Prédikáció*-ban "... a' Nemes Erdély Országában levő Udvarhelyi és Nagy Enyedi Togatatus Deákok közzé való béirattatásom után el-folyt Oskolai Esztendők"-ről. Udvarhelyi diákéletének kezdetét pontosan nem tudjuk. 1768-ban Kis Gergely lett a székelyudvarhelyi kollégium igazgatója, aki e minőségében elévülhetetlen érdemeket szerzett. Kis Gergelyről⁶ Szerencsi Nagy István, mint hajdani kedves tanáráról emlékezik meg: "... igen esméretes Férfiu Tiszt[feleles] Kis Gergely Uram, a' Székely Udvarhelyi szépen virágzó Kollégyiom' Érdemes Professora és az Erdélyi Venerab[ilis] Ref[ormata] Superintendentiának Generális Notáriussa, nékem hajdoni kedves Tanitóm."⁷ Ugyancsak udvarhelyi diákeveiről szól Benkő Józsefhez írt egyik levelében. A levél végén üdvözlí Benkő József feleségét "... a' kinek hajdon sok emberséggel éltem jó Szüléjek Házánál, mikor én-is alá 's-feljáró Udvarhelyi Déák voltam."⁸ Benkő József felesége Fülei Csoók (Csog) Miklós középajtai iskolamester Mária nevű leánya volt, akivel Benkő 1768-ban kötött házasságot. Szerencsi Nagy István eszerint már 1768 előtt az udvarhelyi kollégium diákja volt. Akadtak támogatói és ismerte Udvarhely környékét is. Tanulmányait a nagyenyedi kollégiumban folytatta, ahova 1770. szeptember 16-án iratkozott be.⁹ Valószínűleg három vagy négy évet töltött Nagyenyeden, ahol teológiát tanult.

Ezután Ráday I. Gedeon szolgálatában találjuk. Itt a mai értelemben vett könyvtárosi teendőket látta el. Életének erről a szakaszáról a fent említett Benkő Józsefhez írt levelében számol be. "... M[é]l[tósá]g[o]s idősb. B[ár]ó Ráday Gedeon Ur ö N[agy]sága -is, a' kinél három Esztendőkig laktam, ...Collectioja olyan van,

hogy a' két M[agyar] Hazáb[an] hozzá-hasonlíthatatlan. És ebben sokat forogván sok jegyzéseket tettem magamnak, és a' Magyar Bibliothecának, a' mely külön v[agy]on, Catalogusát le-iratván, sokakkal esmerkedtem itt a' mellyeknek másutt híreket sem hallottam."¹⁰ Valószínűleg Ráday biztatására és az ő támogatásával indult el külföldre tudásának gyarapítására. Ráday az odera-frankfurti egyetemen tanult, ide ajánlotta be a fiatal Szerencsít. 1777. július 25-én iratkozott be az egyetem teológia fakultására.¹¹ A *Bé-köszöntő Prédikáció*-ban olvashatjuk: "... a' külső Országi Akadémiákon töltött három Esztendőnek el-folyása alatt, leg-inkább a' szent Theológiának, és azzal szorosabban ösze-kötöttet Tudományoknak tanulására fordítottam igen tsekély tehetségemet."¹²

1777-1780 között tanult az odera-frankfurti egyetemen, ezután visszajött Magyarországra. Továbbra is a Ráday családnál találjuk, de kapcsolatba került a kor íróival: Révai Miklóssal, Rát Mátyással, Pálóczi Horváth Ádámmal. (Ez utóbbi barátja volt Szerencsinek.) A két Ráday unoka: Ráday III. Pál¹³ és Ráday III. Gedeon¹⁴ nevelésével bízták meg Pozsonyban 1783 áprilisáig. Életének erről a szakaszáról pártfogójához, Ráday I. Gedeonhoz írt leveleiből szerezhetünk tudomást.¹⁵ Mint a két fiú házitánítója, ellenőrizte tanulásukat, szállásukról, ellátásukról gondoskodott, vigyázott egészségükre. Közben Ráday Gedeon megbízásait teljesítette, könyveket rendelt meg, könyveket vásárolt a számára, és azok szállítását intézte Odera-Frankfurtból vagy Pozsonyból Pestre és Pécelre. Ugyancsak Ráday kérésére előfizetett a Magyar Hírmondóra.

1780-ban Mária Terézia halála után fia, II. József került a Habsburg Monarchia trónjára, aki reformokkal igyekezett újjáalakítani birodalmát. A császár nevéhez fűződő jozefinista kormányzat, a "felülről elindított forradalom"¹⁶ a birodalom országainak, melyek egymástól gazdasági, társadalmi, etnikai és kulturális tekintetben eltérőek voltak, egységes monarchiába való összeolvasztását célozta. Politikai és társadalmi reformjaiban a felvilágosodás eszméi vezérelték. Rendelkezései sokszor a kiváltságos osztályokat is érintették, megnyírbálták az egyház és a rendek kiváltságait, állami védelem alá helyezték a parasztokat, elősegítették a polgárság felemelkedését, megváltoztatták a közigazgatást, előmozdították a nem-nemes elemeknek az egyetemekre és az alsóbb közigazgatásba való bejutását, megváltoztatták az állam és az egyház viszonyát.

1781. május 22-én írta alá II. József a türelmi rendeletet, amely gyökeres változásokat rendelt el az addigi egyházpolitikában. A "Resolutio" azaz a türelmi rendelet engedélyezte, meghatározott korlátok közé szorítva ugyan, a nem-katolikus vallás gyakorlását, ami nagy felzúdulást váltott ki a kiváltságos katolikus körökben.

VI. Pius pápát nemcsak a tolerancia nyugtalanította, hanem a császár egész egyházpolitikája. Ez késztette arra, hogy 1782. tavaszán egy hónapot Bécsben töltsön, és megkísérelje az egyház és az állam viszonyát ismét a régi alapokra helyezni. Utja sikertelen maradt, mert József hajthatatlanul ragaszkodott elveihez, nem engedett a tolerancia kérdésében sem. Kijelentette a pápának: "A vallás, az állam és az alattvalók java egyaránt követelte elhatározását."¹⁷

Szerencsi Nagy István II. József rendeleteinek éveiben látta és érezte a kor ellenmondásait, vívódásait és törekvéseit, de mint protestáns lelkész meglepéssel fogadta a türelmi rendeletet. Irodalmi működésével, fordításaival a kor jozefinista egyházpolitikáját támogatta. Ezt bizonyítja az a tény, hogy a jansenista-jozefinista szellemű teológusnak, Marx Anton Wittola-nak a toleranciáról írt könyvét¹⁸ lefordította magyarra és kiadta. "... A Tolerantiáról való kis írás mellyet fordítottam már, kinyomtatott és elküldtetett 500 exemplár..."¹⁹

1782-ben a pápa bécsi látogatása idején Szerencsi Nagy István lefordította magyarra és kiadta Joseph Valentin Eybel-nek, a josefinista eszmék nagy hívének és végrehajtójának, a bécsi egyetem egyházjogi tanárának a pápa szerepéről és feladatairól írt könyvét.²⁰

A türelmi rendelet értelmében 1783 tavaszán Győrben 34 éves kényszerszünet után újra megkezdte működését a református egyház. Első lelképásztora Szerencsi Nagy István volt, aki 1783 április 16-tól 1789 január 2-ig szolgált itt.²¹ Lelkipásztori beiktatása alkalmával mondott beszédét 1783-ban nyomtatta ki Győrben: *Béköszöntő Prédikáció, mellyet Nemes Nagy-Győr szabad királyi fő városban ... Szent Gyülekezetben, legelőször 1783-dik esztendőben Szent György havának 27-dik napján tartatott Isteni Tisztelet alkalmatosságával el-mondott Szerentsi Nagy István.*

A lelképásztori munka mellett folytatta irodalmi tevékenységét. Lefordította és magyar vonatkozású jegyzetekkel kibővítette Andreas Mayer: *Barátságos oktatás*²² című könyvét. A Pozsonyban megjelenő *Magyar Hírmondó* örömmel üdvözölte a könyv megjelenését és a következő jelentést tette közzé: "Az ifjabb Aszszonyi-Nemnek az Erköltsi miné-müségben való gyakoroltatások végett, Barátságos oktatás név alatt, Magyar Nyelven, világ eleibe botsátották Benedickt Mihály és a Társai, Mayer Andrásnak ama' hasznos könyvetskéjét, a' melly a' Németeknél olly nagyon betsültetett, és olly kapós volt, hogy mintegy nyoltz esztendőnek el-folyása alatt tizenegyszer nyomtatattott újra. A' Fordító Szerentsi Nagy István a' M[agyar] fordítást jegyzésekkel bővítette, és a' többek között, a M[agyar] nyelven található olvasásra hasznos könyveket szorgalmatosan fel-keresvén a' Német könyvek helyett bé-iktatta. Ez a' M[agyar] Nyomtatás egy réztáblára metszett képpel is meg-ékesitetett, és szép formában, szép fejér papirosra, szép betűkkel nyomtatott Posonban Patzkó Ferentz Ágostonnál, 's két hetek alatt egészszen elkészülvén találatni fog az említett Benedickt Mihály és Társa Budán és Posonban levő könyves boltjaikban illendő áron. Reményli a' ki-adó, hogy a Közönség ezen hasznos Munkátskát kedvességgel fogja venni, melly ösztön gyanánt lészén, hogy több illyekkel kedveskedjék."²³

Mint győri lelkész Erdéllyel is fenntartotta kapcsolatait, levelezett erdélyi litterator-kortársakkal, Tudomása volt az ott kiadott könyvekről. Az erdélyiek eladásra küldtek hozzá könyveket. Szerencsi Nagy István feltehetően közelebbi kapcsolatban lehetett Pataki Sámuellel (1731-1804), aki 1767-től kezdve 17 esztendeig a kolozsvári református nyomda inspektora volt.²⁴ Az ő közreműködésével kerülhettek Győrbe a könyvek. Ezt jelentette a *Magyar Hírmondó* 1785 Karátson-Havának 14

napján. "Ugyan itten Györben a' H[elvét] V[allású] Lelki-Pásztornál T[iszteletes] T[udós] Sz[erencsi] Nagy István Urnál találatnak némely Erdélyben Kolosvárt nyomtatott el-adó könyvek, mellyek következendők:²⁵

1. Ostervald Papi Sz. Hivatal Gyakorlása²⁶
2. Gombási István által fordítatott 50 Prédikáziók²⁷
3. Sarassa mindenkori örvendezése²⁸
4. Bartolatti a' Tolerántziáról²⁹
- 5.³⁰
6. Kisdedek Törháza Beaumontból fordítatott³¹
7. Énekes Könyv v. Gráduál, melyben a' ditséreték is kótákkal vagynak³²
8. Plautus és Terentzius két Komédiái, M. Tul. Tzitzeronak nagyobb Kátója³³
9. Pax Sepulcri P. Pápai által³⁴
10. Stapfer Katechismusa B. Weseléni Anna által³⁵
11. L'Enfant Jakab az Uj Testám. való bevezetés³⁶
12. Keresztény Utazó és Utazóné Bunján Anglus Tudós Irásából Magyarra fordítva³⁷
13. Telemakus Bujdosásai. E'nem ama tzikornyás, hanem a' jó magyarsággal való fordítás³⁸
14. Fogarasi József Temetési Kárthaja³⁹
15. Sultzer Beszélgetései és Elmélkedései⁴⁰
16. Pax Animae⁴¹
17. Verestói Temetési Orációji⁴².

Egyházi munkái közé soroljuk az 1784-ben elmondott beszédét, melyet az újraépített győri református templom felszentelésekor mondott el: *Az Egy Igaz Istennek, ama' két fővebb tulajdonságokkal, a' maga Beszédével és a' Szentséggel ékeskedő Temploma, avagy egy olyan Prédikázió, Mellyet a' Nagy-Győri Helv[ét] Confessio szerint Evangyéliomi Vallást tartó Reformata szent Ekklesiától 1784-dik Esztendőben épitetett új Templomnak felszentelésekor, Karátson Havának 22-dik napján el-mondott Szerencsi Nagy István.*

Szerencsi literatori tevékenysége egyik legfontosabb és legértékesebb részének Bod Péter: Magyar Athenasának az átdolgozását és a kibővítését tekintjük. 1787-ben jelent meg az első tudósítás arról, hogy "négy vagy öt akkorányi megbővítéssel"⁴³ kiadni készül Bod művét. Szatsvay Sándor adott hírt a *Magyar Músa* 1787. jan. 20-i számában Szerencsi szándékáról és tolmácsolta a tudós világ felé az író kérését. Mivel ez egy ember erejét és képességét szinte meghaladó munka, kérte az "Érdemes Tudós Közönséget"⁴⁴, hogy küldjenek adatokat az Athenasban nem szereplő tudósokról, az ott észlelt hibákról és elírásokról. "Mint hogy pedig az e' féle munkában akármely serény utána való járással és szemes vigyázással is, tsupán tsak a' maga tulajdon gondoskodása és ereje által, magános személy, másoknak segítsége nélkül, alig botsáthat valamely tökéletest világ' eleibe: Kéri azért a' minden karban és állapotban lévő Érdemes Tudós Közönséget, hogy ezen Köz Jóra törekvő hasznos szándékát ezen Munkának tökéletesítésére szolgáló Tudósításokkal

elősegélleni méltóztasson ... azt kéri a' Tiszt[eletes] Ur ..., hogy az észre vett és megjegyzett hibáknak megjobbításokról, az elmaradtaknak béiktatásokról méltóztassanak ... tudósításokat küldeni."⁴⁵

Művének céljáról maga Szerencsi Nagy István ír a *Magyar Músa* 1787. január 27-i számában: "Én nevemet alább leirt Szerentsi Nagy István a N[agy] Györi Ref[ormátus] Sz[ent] Ekklesia' mostani Lelki Tanítója, mind elmebeli, mind pedig egyéb külső tehetségemet arra szántam, hogy édes M[agyar] Nemzetemnek sok egyéb Virtussaival keresett ditsőségét a' Tudományokban való öregbedésével is szaporítsam. Erre nézve sok érdemes Tudós Eleinknek 's a' még most élőknek is Közhaszonra szolgálható Kézirásokat, nevezetesen a' Magyar Nyelvnek gyarapítása 's virágzó állapotra hozása végett, az azon lévőket, melyeket az időknek mostohasága és a' közönséggé tételre való tehetetlenség a' molyoknak és férgeknek eledelivé tenni akart, felkeressem, megvizsgáljam, és ha érdemesnek találok arra, közönséggé tégyem..."⁴⁶

Szerencsi ugyanazokért a célokért fáradozott, mint Bod Péter húsz évvel korábban a Magyar Athenasszal:

- a nemzet megújításának szolgálata,
- anyanyelv művelése,
- tudós-elődök műveinek átmentése az utókorra.

Terve szerint nemcsak azok a literátorok kerültek volna be a műbe, akik valamilyen munkát megírtak vagy kiadtak, hanem azok is, akik sokat tettek a tudományok előmozdítására. Művében a tolerancia eszméjét kívánta érvényesíteni: "... És minthogy ebben a' Városban nem leszen Nemzetre és Vallásra való tekintet, hanem tökéletes Tolerantia leszen, nem fognak hát irtózni ennek Polgárai közzé, béirattatni akármelyik Nemzetről és Vallásból való értelmes Tudós Urak."⁴⁷ Céljának megvalósítása érdekében levelezett irodalompártoló lelkésztársaival: Benkő Józseffel, Keresztesi Józseffel stb. Ráday I. Gedeon, a mindenkori pártfogó, ezalkalommal is megígérte, hogy könyveinek katalógusát és jegyzeteit rendelkezésre bocsátja. A mű megszerkesztésében Ráday tanácsát kérte az 1787. augusztus 24-i levelében: "... De mivel N[agy] Tiszt[eletes] Bod Péter Uram is sokakban hibázott, sokakat eszméletlen lévén előtte, kihagyott, jónak tartanám, mind egy kis nagyobbitással, mind pedig a ki-hagyottaknak hozzá-adásával kibocsátani. Ebben a N[agy] s[á]god bölcs tanácsával akarok élni. Nállam is vagynak olyan régi M[agyar] Könyvek a' mellyekről nem tsak T[iszteletes] Bod Uram, hanem Pater Horányi is halgat, mint p. o. Pálházi Gontz Miklós a Györi Militzia Predikátorának és az Aug[ustana] Confession levőknek a Dunán innenvaló superintendensének Pataházi Prédikátorának a Christusnak vég Vatsorájáról való írása,⁴⁸ stb., melly adatott ki 1612-ben, s mások is. A könyvet nem akarnám nagyra nevelni, hogy mindenek szerezhetnék meg és ez okból a P[ater] Horányi Memoria Hungarorumból a mik az Athenasba meg nintsenek, tsak azokat tenném belé, mellyek megérdemlenék, és röviden azokat is. Méltóztassék ebben Nagyságod kiterjedett széles tudománya szerint engemet bölts tanátsal oktatni és az olyan observatioit mellyek erre valók, velem keyesen közleni aláztatosan instálom."⁴⁹

Keresztési József, nagyváradai majd szalacsi református lelkész Szerencsi kérésére elkészített egy toldalékot a Magyar Athenas számára, melyet 1786. decemberében el is küldött Győrbe. A toldalék összesen 70 címszóval és kiigazítással bővítette volna a *Magyar Athanas*. Keresztési József erről a következőket írta naplójában: "A nagy győri prédikátor tiszt[eletes] Szerencsi Nagy István úr, a néhai Bod Péter Magyar Athenas nevű könyvét akarván cum supplemento világ eleibe adni, engemet is, hogy a közjót segítsem, megkeresett, melyet megis cselekedtem decemberben, szaporítván az Athenas-t 70 kidolgozott titulussal."⁵⁰

A *Magyar Athenas*-hoz készített kiegészítésnek tekinthetjük a fent már említett 1783-ban megjelent Andreas Meyer: *Barátságos oktatás* című művében közölt 80 címet tartalmazó jegyzéket is. A könyvben Meyer a nőneveléssel kapcsolatos nézeteit foglalta össze. A magyar fordítás előszavában Szerencsi Nagy István kifejtette a fordítással kapcsolatos nézeteit. Szó szerinti fordításra törekedett, de szükségesnek tartotta, hogy toldalékkal lássa el a könyvet, amelyben megadja az általa ismert magyar könyvek jegyzékét. A könyvcímeket úgy válogatta össze, hogy az élet minden területén felvetődő kérdésekben segítséget nyújtsanak. Ezt egy olyan bibliográfiának tekinthetjük, amely tudatosan egy rétegnek, a nőknek ajánl olvasnivalót. "Továbbá, hogy semmi változást e' Könyvetskébe ne tennék, a' 66, 67, 68, 69 és 70-dik számok alatt levő idegen nyelveken irt Könyveket, a' magok helyeken meghagytam. Minthogy pedig azok közzül az egy Gellert Svetziai Grófnáján kívül, Magyar nyelven tudomra egy is nintsen, tehát ezen számok alatt levő jegyzéseimben másokat említek, a' mellyek, az előttem ismeretesek közzül, az én ítéletem szerint elég ártatlanok. Hogy éppen olyanokat, vagy azokhoz hasonlókat, és annyi számmal számlálhassak elő, ezt még most nem tehetem: reményem mindazáltal, hogy e' béli fogyatkozásunkat is ki-pótolják nemsokára, azok a' Nemzetünk javára törekedő jó Hazafiak, a' kik az Ánglus, Frantzia, Német és más nyelveken irt sok szép Könyveknek született nyelvünkre való fordításokban, ditséretes igyekezeteknek sok szép jeleit adták."⁵¹ Találunk a Szerencsi által megadott könyvjegyzékben regényeket, elbeszélő költeményeket, szakaszonként vagy darabonként való írásokat azaz erkölcsi célzatú könyveket, komédiákat, tragédiákat, leveleket, történelmi és földrajzi témájú könyveket. A felsorolásban a korabeli művek mellett megemlíti a már régebben megjelenteket, utal olyan könyvekre is, amelyeket már lefordítottak, de még nem nyomtattak ki. A jegyzék azt mutatja, hogy Szerencsi a XVIII. század második felének magyar irodalmát alaposan ismerte, és szolgálni kívánta a könyvolvasás ügyét a nők körében is.

Benkő József, középajtai református lelkész-literator segítségére és tanácsaira is nagyon számított Szerencsi. A már említett 1786. szeptember 27-én Benkőhöz írt levelében olvashatjuk: "Méltóztassék azért Tiszt[eletes] Esperest Uram sok dolgai között nékem fel-jegyezgetni azokat, a' kiket mind a régebbiek közzül, mind pedig az újabbak közzül esmérni fog ... A' maga érdemes személyének Biográphiáját különösen ki-kérem Tiszt[eletes] Senior Uramtól, mind már nyomtatásban levő, mind pedig az alá készülő betses Munkáinak fel-tételekkel."⁵²

Maga Szerencsi is értékes könyvtárral rendelkezett, amint a levél további részeiből kiderül: "...Magam is e' tájatt sok M[agyar] Könyveket gyűjtöttem, a' mellyek igen ritkák, és sem az Athenasb[an] sem ... a' Tudos Uraknak munkájokban nem említetnek, söt a' mellyek a' M[é]l[tosá]g[o]s B[áró] Rádai Ur ö N[agy]sága Bibliothecájában-is nintsenek meg. E'tájatt hajdon sok Typográphiák voltak, és nem lévén M[agyar] Országban az a' Tudosok között való Correspondentia és Könyvekkel való kereskedés, néha tsak azon a' vidéken maradtak és lettek esméretesek sok könyvek, a' hol irattak 's nyomattattak."⁵³

Saját könyvtára, Ráday bibliotékájának katalógusa alapján, valamint a kortársaktól összeállított és elküldött címjegyzékek és kiigazítások felhasználásával igen értékes bővítéssel készült újra kiadni a *Magyar Athenast*. Már annyira előrehaladt ebben a munkában, hogy Nagy Sámuel⁵⁴ agens közbenjárására 1787-ben a mű újra kiadására a királyi engedélyt is megkapta. A kibővített Magyar Athenas azonban nem jelenhetett meg, mert Szerencsi váratlanul meghalt.

A fáradhatatlan Szerencsi e mellett újabb könyvek kiadását is tervezte Ráday segítségével. Gyöngyösi István, a költő műveinek újra kinyomtatásáról tájékoztat Ráday Gedeonhoz 1787. augusztus 20-án írt levele: "...A N[agy]ságod hozzám írni méltóztatott Levele szerint jelentettem a Gyöngyösi munkáinak újra való ki-nyomtatattatását Streibig Uramnak: ki-is kap rajta, és örömet kinyomtatya, tsak hogy méltóztatnék N[agy]s[á]g[od] azon jó originális Editiokat véle közleni vagy én hozzám ad fideles manus által küldeni... . Annyival kedvesebb fog az új Editio lenni ha a N[agy]s[á]g[od] tudós praefatioja eleibe nyomtatattik, és ha a Manuscriptusban levő és még soha ki nem nyomtatott munkái is hozzá tétetnek. Én az Inspectiot és Correcturát sok dolgaim között-is felvállalom. S ha N[agy]s[á]g[od] helyben hagyja a mostani Orthographia szerint fogom corrigálni."⁵⁵

Közben magánéletében is változás történt. 1787 decemberében házasságot kötött Nemes Bogyai Búzás Judittal. Ez alkalomból Szerencsit verssel köszöntötte barátja, Pálóczi Horváth Ádám. A verset a *Magyar Músa* 1787. december 29-i száma közölte. Lakodalmi verset írt Szerencsi Nagy István és Nemes Búzás Judit köszöntésére Bécsből Andrád Sámuel is.

1788-ban kinyomtatta a maga költségén Kis Gergely kéziratban maradt, az istentisztelet rendtartását magába foglaló művét: *Agenda, azaz egyházi szolgálatbéli okos isteni tisztelet módja, Mellyet a' Felsőbbeknek parantsolatjára készített vala, Néhai Tiszteletes Tudós Kis Gergely, Sz. Udvarhelyi első Professor, és az Erdély Országi Venerabilis R[ef]ormata Superintendenciának Generális Notáriusa. Most pedig némelly hozzáadásokkal megbővitve, az ezzel élni akaró Szolga Társaiknak hasznokra, a' maga tulajdon költségén közönséggé tett Szerentsi Nagy István, N. Györi Ref[ormátus] Prédikátor. Az előszóban megemlékezik Kis Gergelyről, majd a mű kinyomtatásának szükségességét hangsúlyozza: "... [Kis Gergelyhez] való háládatosságomnak megmutatására, az irigységnek megszügyenyítésére, és mindenek felett a' két M[agyar] Hazában levő Szolga Társaimnak egy ilyen tökéletes Munkával szolgálni kívánó jó indulatomnak meg-bizonyítására ezt a' magam költségemen köz haszonra ki ... bocsátottam."⁵⁶*

Nagy részben még maga dolgozta át Körösi Bozó Mihály, debreceni lelkész: *Az Új Testamentomra mutató tábla* című munkáját. A Szerencsi által kiadott mű 1788-ban jelent meg a következő címmel: *Magyar Concordántzia avagy az Ó- és Új-Testamentomra mutató tábla, mellyben az Ó- és Új-Testamentomi írásokban megirt dolgok és nevezetes szók... az A-B-C-nek rendi szerint fel-találtatnak... kiad. Szerentsi Nagy István*. A két kötetes mű Győrben jelent meg. A második kötet a p betűnél félbeszakadt, és hivatali utóda Szentmiklósy Timótheus fejezte be.

1789. január 4-én Szerencsi váratlanul meghalt. Halála megakadályozta a *Magyar Athenas* kiadásában, a *Concordantzia* befejezésében, és további irói és kiadói tevékenységében. A *Magyar Kurir* 1789. januári számában olvashatjuk Szerencsi Nagy István halálának hírért. "T[iszteletes] T[udós] Szerentsi Nagy István Uram a Györi Ref[ormátus] Prédikátor, ki a mi Anyai nyelvünknek gyarapodásában éjjeli nappali szorgalmatossággal munkálkodik vala, ezen Ujesztendőnek 4-dik éjtszakáján, 2 hetekig tartott forró-nyavallyája után megholt... Ez egy minden Vallású Felebarátját személy vállogatás nélkül egyenes szívvvel szerető, Hazája mellett buzgó, anyai nyelvéért éjjel nappali szorgalmatosságát feláldozó Hazafi vala."⁵⁷

Korai halálát barátai versekkel siratták el. Pálóczy Horváth Ádám, majd András Sámuel versben búcsúztak el szeretett pályatársuktól. A verseket a *Magyar Músa* 1789. februári számaiban olvashatjuk.

Szerencsi meghalt, a *Magyar Athenas* újra kiadása elmaradt. Hova lett az összegyűjtött anyag? Ezt a kérdést tette fel Szerencsi halála után egyik kortársa is, Zilahy Sámuel a Ráday Gedeonhoz intézett levelében, 1789. március 18-án: "Nagy Tiszt[eletű] Szerencsi Nagy István uram reménytelen halálán itt nálunk minden jó Emberek megdobbantak, és erősen sajnállották. Valljon ki vette kezébe az Athenasra tett collectáját? Vajha jó kézre jutott volna!"⁵⁸

Hova lett ez a collecta, kinek a kezébe került, nem tudjuk. Valószínűleg elvesztett. Értékes kéziratával jelentősen hozzájárulhatott volna a magyar história litteraria fejlődéséhez, a tudomány gazdagításához.

Szerencsi értékét, jelentőségét, a korban betöltött szerepét nemes szándékai alapján állapíthatjuk meg. A magyar nyelv ápolását, a magyar könyvek gyűjtését és kiadását, a tudomány terjesztését szorgalmazta, a türelmi rendelet évtizedében egyházat védelmezte. Helyét azok között a becsületes, lelkiismeretes és áldozatkész literátorok között kell megállapítanunk, akik Magyarországon a XVIII. század második felében megindult haladó szellemű irodalmi és művelődési életet odaadó munkásságukkal előrevitték.

Az alább következő versekben, amelyek örömet és bánatot fejeznek ki, a kortársak tisztelettel és elismeréssel írnak barátjukról és pályatársukról, a példás életű Szerencsi Nagy Istvánról.

A Györi P[rédikátor] T[iszteletes] Sz[erenci]
Nagy István Ur Lakodalmára iratott [Pálóczi]
H[orváth] Á[dám] Ur által⁵⁹

Meg-veti szállását /a/ Hekate, nem akarja lakását,
És Pataháza felől, költöze Györbe belől.
Rába le-mentének, és a Duna szöke vizének
Őszve folyási körül Gyöngy szeme Györnek örül.
Ceres sem bánnya, hogy ez a' kire szálla Leányja,
Most Veje Pluto helyett /b/ angyalok edgyike lett.
Venus nem fázik, mert Buza se, bor se hibázik /c/
Bachus tsapja tsorog /d/. Cerese malma forog.
Arion /e./ is Bétsben, a' Khironi ész epedésben
Ezt a' drága napot áldani lantra kapott.
Delfine hátára lantot köt /f./ ereszti Dunára,
's szivét zárva belé, Györnek evez, le-felé. –
Mely gyöngyörü reggel! mikor ennyi szerentse Sereggel
Érkeze, 's őszve vagyon gyülve Szerentsi Nagyon:
Himen-is áll készen, 's mely szép est hajнала léssen,
Majd ha Luczina elé érkezik estve felé.
Ródusi tseppekkel tsepeg udvara tályja 's ezekkel
Képez nap-keletet éjjel-is a' szeretet.
Sziveket el-rejtit edgymás szivébe, felejtik
Hogy más háza' fala, 's két külön árva vala
Légyen-is edgymással edgyezve, hites fogadással,
E' Kegyes indulatos sziveket, álhatatos.
Légyen ez így végben ment szándék kedves az égben,
Kedves ez inneplés 's kedves ez őszve kelés.

- a. Hekate, a' Céres Leánnya volt, Céres pedig vólt a gabonának, a buzának és így a' Buzásoknak is Isten Aszszonya.
- b. Hekatét, ki Prozerpinának is neveztetett, és Vénus második szép vólt, Pluto ragadta-el feleségül.
- c. Régi Deák példa beszéd: Sine Cerese et Bacho friget Venus. Ezt a' Magyar parasztok rutul teszik-ki magyarul; azért én tsak ad vim vocis fordítottam: Venus sem fázik.
- d. Bachus a' Bornak és így a' Hegy-allyának-is Istene volt.
- e. Arion. András [Andrád] Sámuel, a' ki Bétsből idvezli ezen házasságot.
- f. Ariont a' tengeri tolvajok körül vévén edgy Delfin hátára ugrott a' mely a' szárazra ki-vitte, de most Delfinje hátára tsak a lantját tette fel, maga otthon maradt.

Néhai T[iszteletes] T[tudós] Szerentsi Nagy
István Ur' halálán tünődik egy jó Barátja
[Pálóczi] H[orváth] Á[dám]⁶⁰

Mit keresysz? Oh Halál! a' Nagy Udvarában,
Mit keresysz, egy Tudós' tanuló-házában? –
A' mikre ö reményt gyújtott a Hazában,
Holl kerssük majd-fel temető Sirjában?
A' fáradthatlan kezet megkötötted;
Serény ujja közül a' tollat kivetted,
Még élte' közepét érni sem engedted,
Égre méltó szivét már földbe temetted. –
De mit-is keresel bús Kurir! én nálam?
Vajha hired, költött hir vólna, vagy álom,
Ugy tetszik engem-is reszkettet halálom,
Hogy Barátim' számát tsorbúlni találom. –
Bóldog egygyügyüség, 's nem mese, mely régen,
Még-lesvén a' madár' repülést az égen,
Igazat épített egy kis jelenségen,
És sokszor vala-is, nyert a reménységen.
Hogy ne lettek vólna jó jövendölések?
Azok az eleven-madár-repülések,
Holott a' holt tollban-is vagynak érzések
'S az érzéketlenben igaz jelentések.
Vagy talán az igaz barátok' hűsége
Olly nagy, és annyira terjed erőssége;
Hogy, ha ez, amához vonzó lángal ége,
Meszsze földekre-is van érzékenysége.
Én ez esztendőnek mindjárt kezdetében
Fel-írák Barátim' neveit rendében:
A' kikkel éltemnek múlt esztendejében
Múzsám levelezni szokott jó kedvében.
Elmém majd minden Név után kételkedett, –
Tán emlékezetem változást szenvedett:
Érzéketlen tollam el-hagyott Tégedet,
'S tsak-nem el-felejtém Jó Nagyom! Nevedet.
Fel-írák leg-utól még-is szégyenemre:
'S mikor tegnap-előtt ebbeli vétkemre
Emlékezém – nagyobb keserűségemre
A' Kurir, egy Könyvet gördítve szememre. –
Meg-holt hát! – és leg-jobb korban véget ére,
'S én nem borúlhatnék hidegült testére.
Nem – de oh el megyek felkeresésére,

'S ezt mondom: Sirjának állván a' széllére:
Nyugodjál Barátom! már eleget tettél,
A' mivel egy tsendes nyugvást érdemlettél;
Az emberi szívnek példája lehettél.
Hogy minden, és Te-is munkára születél.
Én, és minden, kinek így buzog a vére,
A' Baráti hűség' költsönözésére,
Ha soha sem néz-is Koporsó kövére,
Jól fog emlékezni Szerentsi nevére.

Doktor Gy[armati] S[ámuel] Urhoz a' T[iszteletes]
Szerentsi Nagy István Ur haláláról írta A[ndrád] S[ámuel]⁶¹

Et quocunque modo fugiasque ferasque laborem,⁶²
Sol ruit interea...⁶³
Salve aeternum [mihi] maxime Palla,
Aeternumque vale ...
Virgilii Aeneid⁶⁴

Ha töllem kérdéded, hogy most miért irok,
És az írás közben mi okra nézt sírok:
A' napot kívánod, hogy Néked mutassam,
A' mely el-enyészik száporán vagy lassan /b/
A' Kurir meg-vitte hiszem immár a' hirt
Mellyet, oly nehéz vólt, hogy ő-is alig bírt.
Mert ötet-is az a hir interessálta,
Mellyet füleinkbe szomorán kiálta.
Meg-hólt tudni-illik a' mi Nagy barátunk,
A' kit az életben többé már nem látunk.
Délre jött vala fel /c./, de homályba borúlt
Ez a' vólt szerentsés Nap, mivelhogy el-múlt.
Reménységünk ellen hamar le-szalada
Az égről, 's a' halál horgára akada.
Ezt minden, de kivált én nagyon sajnálom,
Mert hív barátomtól véletlen meg-válom.
De hát kedves Párja mennyire sajnálja!
Kivel, tsak esztendő, hogy a' jót próbálja.
Mert esztendő előtt a' lakodalmára
Irtam vala Verset, 's most a' halálára.
Ezért én magam-is szinte meg-utálom
Az életet, mert, a' mint látom, tsak álom.
Ma lakodalmazunk, és holnap meg-halunk,
A' szerentse után sokszor nagy kárt vallunk.
Mivel nem állandó, hanem mindég forog,
Ha ma szeret, hólnap ellenünkre morog.
Szerentsi Nagy István barátunk példája
Mutatja, hogy nagyon változ a' kotzkája.
Szegény Nagy! mig éle nagy terhet hordozá,
A'melly szerentsétlen halálát okozá.
Mint a' fáklya másnak mind addig szolgálá,
Mig ötet el-vivé váratlan halála.
Hogy másnak szolgáljon, ő el-emésztődék,
'S leg-jobb erejében sirba temetődék,
El-esék Alcesünk /d./, többé fel-sem ülhet,
Meg-fagyott a' vére, mely már nem kerülhet.

Cedrusnak írtam vólt a' múlt esztendőben,
Melly fel-nevelkedett a' Libán erdőben.
De, hogy illyen hamar eldőlt nem reméltem,
Ládd! rajta történék, a' mitől én féltem.
Másnak tsatornája, selyme és lámpássa
Vólt, és maga, mint a' Szántó-vas el-vása /e./
Búzás Judith Aszszony szép Nagy Cedrus fáját
El-veszté ő benne leg-tisztább búzáját.
Nem remélhet immár olly kövér aratást,
Millyen tavaly vala, hanem tsak jajgatást.
Tsak ugy van, ha szél fú, a' nagy fa meg-nem áll,
Le-dől; de meg-marad az el-repedt nád-szál.
Én valék beteges, ő az egészséges,
Ládd! az egészség-is mitsoda kétséges.
Minden el-múl, szabad ugyan jót remélni,
De azt nem tudhatjuk, meddig fogunk élni,
Egy szóval Nagy meg-hólt, mi érte sirhatunk,
'S a' siráson kívül ekként-is szollhatunk:
Ez a' por Nagy Cedrus vala egy időben,
Ki-gondolta, hogy por leszen jövendőben?
Ez a kevés hamu tűz vala /f./, de oh jaj
Mivé lett! a' mi szép Cedrus vala tavaly.
Soknak kig gyertyáját fáklyája gyujtotta,
Őtet a forróság /g./ magát ki-óltotta.
Az az, innen töllünk az égre vezette,
Mert a' tűznek éppen az a' természete /h./
De nem hagyott nálunk haszontalanságot
Mint a' Páva, hanem nagy világosságot /i./
Kik meg-szomorodtunk az ő halálában,
Ezzel vigasztaljuk magunk' általjában:
Hogy jobb élet leszen e' Cedrus porából,
'S meg-ujjul Phoenixünk valaha hamvából.
Hogy ne-tudjuk ki-vólt, ugy ki nem óltatik,
Rothadás után-is világosittatik /k./
Ugy hogy ki éltében velünk ékesen szólt,
Ezután-is fáklya leszen, ámbár meg-hólt /l./
Mint a' nap le-haladt, de tsak ábrázattya,
Fényével Egünket világosittattya,
Meg-virágzik még ez az Aron veszszeje,
Fel-serken barátunk el-lankadt ereje.
'S ismét edgyütt leszünk, de addig nyugalalmát
Kivánnjuk, 's áztassuk könyvünkkel sirhalmát.
Te pedig meg-botsáss Levelem motskáról,
Mert könyvezve irám a' Nagy haláláról /m./

- b. *Tristitiae causam si quis cognoscere [quaerit] velit
Ostendi solem postulat ille sibi. Ovid.*
[A' ki keservem' okát tudakozza, az aztat akarja,
Néki mutatná ott a' napot egy valaki.
= Ovidius Naso, Publius Szomorú verseinek öt könyve.
Ford. Irmesi Homonnay Imre. Pest 1825. V. Könyv.
V. Keserv. 7-8 Verssor.]
- c. Az az, leg-erősebb és közép idejében hólt meg Sz[erenci] N[agy] I[stván].
- d. Az Alces nevű állatról az iratik, hogy mikor alszik-is, fenn-áll, valamely fához támaszkodva, és ha egyszer leesik, soha fel-nem kelhet. *Corruet nunquam refurget.*
- e. Hasonlittatik 1. Tsatornához, mert e' másnak viszi a' vizet, és magának semmit nem hágy. 2. Selyemhez, mivel a' selyembogár másoknak selymet, magának koporsót sző. 3. Lámpához vagy gyertyához, mely másoknak világol, és maga el-emésztődik. 4. Szántó-vashoz, mely a' sok szántás miatt el- vásik.
- f. A' hamuról ezt mondják a' Deákok: *Cinis est, sed ignis fuit; most hamu, de tűz vólt valaha.*
- g. Forró nyavalyában /in acuto morbo/ hólt-meg, a' mint hallottam.
- h. A' tűz természete-szerint fel-felé igyekszik. *Flamma nunquam deorsum.*
- i. A Páváról e' mondatik: *Vanum post habet orbem;* a' fényes-bogárnak pedig fényessége van a' setétben.
- k. Mint a' fa, ha megrothad-is világoskodik.
- l. A' Lucida nevű madárról azt mondják, hogy nappal énekel, és éjtszaka világoskodik.
- m. *Littera suffusas quod habet maculosa lituras,
Laesit opus lacrymus ipse Poëta suum.*
[Vagy ha betűm el fent, 's motskokra talál szemed ebben,
A' Vers-írónak könnye csepegte be azt.
= Ovidius Naso, Publius Szomorú Verseinek öt könyve.
Ford. Irmesi Homonnay Imre. Pest 1825. II. Könyv.
I. Keserv. 15-16. Verssor.]

JEGYZETEK

1. A Győri Református Egyházközség 2. számú anyakönyvében található, 1789. évre vonatkozó bejegyzés alapján lehet meghatározni születésének évét. A bejegyzés halálának idejét közli: "1789. Steph[anus] Nagy Szerentsiensis Minister Eccl[esi] ae Ref[orma] tae Jaurinensis ... Mortuus a[nn]o aeta[ti]s 42 in Civit[at]e Exteriore die 4. Jan[uarii]. Sepultus 7a Jan[uarii]". [1789. Szerencsi Nagy István, a Győri Református Eklézsiának lelkipásztora meghalt 42 éves korában a külvárosban január 4-én, eltemettetett január 7-én.] Tehát Szerencsi Nagy István 1789-ben 42 éves volt, így születési éve: 1747. Betöltötte-e vagy csak belépett 42. életévébe? Erre pontos adatunk nincs.
2. Személyi adatait ld. *Ältere Universitäts-Matrikeln*. Universitat Frankfurt a O. Osnabrück 1965. 467. l.
5. *Bé-köszöntő Predikatzio, mellyet ... elmondott Szerentsi Nagy István ...* Győr 1783. [50.] l.
6. Kis Gergely (1737–1787), református lelkész és tanár.
7. *Agenda, azaz egyházi szolgálat-béli okos isteni tisztelet módja, mellyet ... készített Kis Gergely ...* kznsegesse tett Szerentsi Nagy István ... Győr 1788. [V.] l.
8. *Szerencsi Nagy István Benkő Józsefnek*. Nagy-Győr, 1786 szeptember 27. = Benkő József levelezése. Bp. 1988. 270. l.
9. Jakó Zsigmond – Juhász István: *Nagynyedi diákok. 1662–1848*. Bukarest 1979. 179. l.
10. ld. a 8. jegyzetet
11. *Ältere Universitats-Matrikeln*. Universitat Frankfurt a O. Osnabrück 1965. 467. l.
12. ld. az 5. jegyzetet. [50–51.] l.
13. Ráday III. Pál (1768–1827), Ráday II. Gedeon nagyobbik fia, a magyar színjátszás egyik úttörője. ld. *Magyar irodalmi lexikon*. 2. kt. Bp. 1965. 538. l.
14. Ráday III. Gedeon (1773–1812), Ráday II. Gedeon kisebbik fia, bányatanácsos. ld. Ráday lt. X., Ráday III. Gedeon iratai.
15. Szerencsi Nagy István levelei Ráday I. Gedeonhoz. Kézirat. ld. Ráday lt. VI. a-1. 1435–1518. levéltári sz. között 21 levél található Szerencsi Nagy Istvántól.
16. Benda Klman: *A jozefinizmus és jakobinussg kérdései a Habsburg Monarchiában*. = *Történelmi Szemle* 1965. 394. l.
17. Mályusz Elemér: *A trelmi rendelet. II. József és a magyar protestantizmus*. Bp. 1979. 364. l.
18. Wittola, Marx Anton: *A' toleranzirol, a' katholika anyaszentegyháznak htbeli fundamentumos tudománya szerint, egy austriai plébánus német nyelven irt levele. Némely Katholikus Keresztnyeknek kivnsgokra*. Magyarra fordittatva [Szerencsi Nagy István tal]. 1. kiad. Béts 1781. 2. kiad. Posony-Kassa 1782.
19. *Szerencsi Nagy István levele Ráday I. Gedeonhoz*. Kézirat. ld. Ráday lt. VI. a-1.
20. Eybel, Joseph Valentin: *Mi a pápa?* Német nyelvből magyarra fordittatott Szerentsi Nagy István tal. Posony 1782.
21. Pataky László: *A gyori reformanus egyház története*. Bp. 1985. 316. l.; Keresztesi József: *Krónika Magyarország polgári és egyházi közéletéből a XVIII.-dik század végén*. Pest 1868. 38. l.
22. Meyer, Andreas: *Barátságos oktatás. Hogyan kellessék egy ifjú asszony embernek magát a' diszes erkltskben méltóképpen formlgnni?* Posony-Buda 1783.
23. *Magyar Hmondo*. Posony 1783. május 10. 37. sz. 296. l.
24. Jakó Zsigmond: *Irs, könyv, értelmiség*. Bukarest 1976. 253. l.; *Nyomdászati lexikon*. Szerk. Biró Miklós, Kertész Árpád, Novák László. Bp. 1936. 373. l.
25. *Magyar Hmondo*. Posony 1785. [december 14.] 98. sz. 795–796. l.
26. [Ostervald, Jean Frédéric] Ostervald, Fridrik János: *A' papi szent hivatal gyakorlásáról vlo traktnk első darabja. Melly tant a predikllsrol, és az ifjak tantatsokrol. – A' papi szent hivatal' gyakorlásáról vlo traktnk második darabja. Melly szll az ekkl'sia' igazgatásáról*. Ford. Gombsi István. Kolosvár 1784.
27. *Egy néhány válogatót és szükségesebb mtriakra vlo predikziok. Melyeket frantz és német nyelvekből magyarra ford. s holni jegyzetsekkel megbvtve kznsegesse tett Gombsi István*. Kolosvár 1779. Koll 1. – *Harmintz-négy predikziok, melyeket nagyobbára frantzia és német nyelvekből tolmtsolt és szükséges jegyzetsekkel ki-vilgostvn világ eleibe btstott Gombsi István*. Kolosvár 1784, Koll. 2.

28. Sarasa, Alfonso Antonio de: *Szüntelen való örvendezésnek mestersége*. Németből ford. Teleki Ádámné Wesselényi Mária. Kolosvár 1784.
29. Bartholottus Nep. János: *Világi és ekklesiái vizsgálódás, melyben a lelki-eszméretnek szabadságáról, és a római s németországi edgyesülti birodalomban bévétetett valláson lévőknek állapotokról tudakoztatik*. Magyarra ford. Dési József. Kolosvár 1784.
30. Az eredeti közlében hiányzik. ld. *Magyar Hirmondó*. Posony 1785.[december 14.] 98. sz. 795. l.
31. Leprince de Beaumont, Marie: *Kisdedek tudománnyal teljes tárháza*. Ford. Derzsi János, Tordai Sámuel. Kolosvár 1782.
32. *Közönséges isteni tiszteletre rendeltetett énekes könyv, mely a' régi impressumból, s' más kegyes könyvekből kiválogatott lelki énekeket és a szent Dávid 150 soltáriut foglalja magába*. Kolosvár 1785.
33. *Két komédia*. Plautus,[Titus Maccius];(*Mostellaria* vagy *A kísértetről*.) – Terentius, [Afer Publius]; (*Andria* vagy *az andrusi leány*.) Ford. Kovásznai Sándor. Kolosvár 1782. – Cicero, Marcus Tullius nagyobbik *Catoja, Laeliussa, Paradoxumai és a' Scipio álma*. Magyarra ford. Kovásznai Sándor által. Kolosvár 1782.
34. Pápai Páriz Ferentz: *Pax sepulcri, az-az idvességés... elmélkedés, ... arról, miképp kellések ... mind keresztyénül élni, mind pedig idvességesen meg-halni*. 3.[kiad.] Kolosvár 1776.
35. Stapfer, [Johann] Fr[iedrich] János: *A keresztyén vallásra való utmutatás*. Ford. Wesselényi Anna. Kolosvár 1774.
36. [Lentfant, Jacques] L'Enfant Jakab: *Az új testamentomi szent irások olvasására való bé-vezetés*. Ford. Bodoki József. Kolosvár 1775.
37. [Bunyan John] Bunián János: *Keresztyén utazás a boldog örökkévalóságra ... Irattatott angliai nyelven ... Mostan pedig annak német nyelvre való fordításából magyarra fordítatott* (Szigeti Sámuel és Tordai Sámuel által). Kolosvár 1777-78.
38. [Fénelon, François de Salignac da la Motte] Feneloni Sálignák Ferentz: *Telemakusnak az Ullisses fiának bujdosásai*. Magyarra ford. Zoltán József. Kolosvár 1783.
39. *Socrates redivivus. Seu imago philosophi vere christiani, qua exhibetur ... Josephus Pap de Fogaras ... Claudiopoli* 1785.
40. Sulzer, Johann Georg: *A természet szépségéről való beszélgetések*. Magyarra ford. Sófalvi József. Kolosvár 1778.
41. [Du Moulin, Pierre] Molinaeus, Péter: *Pax animae, az az a lélek békességéről, és az elme gyönyörűségéről való tracta*. Ford. Pápai-Páriz Ferentz. 2. kiad. Kolosvár 1775.
42. *Holtakkal való barátság, az az némely erdélyi nagy méltóságoknak és fő renden lévő nemeseknek halálok után-is virágzó kedves emlékezetek, melyet azoknak utolsó tisztességételekre készített ... néhai t. Tséri Verestói György*. Kolosvár 1783.
43. *Magyar Músa*. Béts 1787. jan. 20. 6. sz. 47. l.
44. ld. a 43. jegyzetet.
45. ld. a 43. jegyzetet.
46. *Magyar Músa*. Béts 1787. jan. 27. 8. sz. 60-61. l.
47. ld. a 43. jegyzetet. 48. l.
48. Pálházi Göncz Miklós: *Az Ur vacsorájáról, az igaz Augustana Confessio szerint*. Keresztur 1613 = RMNy II. 1057.
49. *Szerencsi Nagy István két levele Báró Ráday Gedeonhoz*. Közread.: Kis Áron. = *Figyelő*. Bp. 1876. 183-184. l.
50. Keresztési József: *Krónika Magyarország polgári és egyházi közéletéből a XVIII.-dik század végén*. Pest 1868. 150. l. Keresztesinek az Athenas kiegészítéséhez és kiigazításához készített jegyzéke a Ráday Gyűjtemény kéziratárában található K-128 jelzeten.
51. Meyer, Andreas: *Barátságos oktatás ...* Posony-Buda 1783. Előszó.
52. ld. a 8. jegyzetet.
53. ld. a 8. jegyzetet.
54. Nagy Sámuel (1730-1802) Bécsben a református egyház ágense 1763-1797 között. ld. Somkuti Gabriella: *Ráday Gedeon bécsi könyvbeszerzője*. = *Magyar Könyvszemle*. 1986. 149. l.
55. ld. a 49. jegyzetet. 182-184. l.
56. ld. a 7. jegyzetet. A Kegyes olvasóhoz. [VI]. l.
57. *Magyar Kurir*. Béts 1789. január 7. 2. sz. 18 l.
58. *Zilahy Sámuel levele Ráday I. Gedeonhoz*. Közread.: Kiss Áron. = *Figyelő*. Bp. 1877. 223. l.
59. *Magyar Músa*. Béts 1787. dec. 29. 102. sz. 817-818. l.
60. *Magyar Músa*. Béts 1789. febr. 11. 4. sz. 61-62. l.

61. u. o. 62-66. l.

62. És hogy a bajt mint kell kikertülni, miként megelözni = [Vergilius, Publius Maro] *Vergilius összes művei. Aeneis*. Ford. Lakatos István. Bp. 1967. II. Ének, 459. Verssor.

63. S már a nap is lebukott = u. o. II. Ének, 508. Verssor.

64. Derék Pallas, légy üdvöz örökre / S áldjon örökre az ég! = u. o. XI. Ének, 97-98. Verssor.

ISTVÁN SZERENCSI NAGY, DER FORTSETZER DES UNGARISCHEN ATHENAS

RÓZSA BELLÁGH

In der zweiten Hälfte des XVIII. Jahrhunderts finden wir unter den Pflegern und Befürwortern der ungarischen Literatur István Szerencsi Nagy, den reformierten Geistlichen aus Győr, dessen Leben und Tätigkeit sich mit vielen Fäden zur literaturorganisatorischen und unterstützenden Persönlichkeit der Zeit, zu Gedeon I. Ráday verknüpfen.

Szerencsi hat seine Studien in Udvarhely, Nagyenyed, dann an der Universität Frankfurt/Oder absolviert. Nach 34 Jahren Zwangspause hat die reformierte Kirche, deren erster Seelsorger István Szerencsi Nagy war, ihre Funktion im Sinne des Toleranzediktes wieder aufgenommen.

Szerencsi hat eine vielfältige literarische Tätigkeit ausgeübt: er hat kirchliche Reden geschrieben, deutsche Bücher ins Ungarische übersetzt, Bücher publiziert, und eine breitgefächerte Korrespondenz mit seinen Zeitgenossen geführt. Für eine der wichtigsten und wertvollsten Arbeiten seiner literarischen Tätigkeit werden die Überarbeitung und Erweiterung des Ungarischen Athenas von Péter Bod gehalten. Szerencsi bemühte sich um die gleichen Ziele, wie Péter Bod 20 Jahre früher mit dem Ungarischen Athenas:

- Dienst zur Erneuerung der Nation
- Pflege der Muttersprache
- Aufbewahrung der Werke von gelehrten Vorfahren für die Nachwelt

Aufgrund des Kataloges seiner Bibliothek, sowie aufgrund der Bibliothek von Gedeon I. Ráday, und mit Hilfe von Titelverzeichnissen und Korrekturen, die von seinen Zeitgenossen zusammengestellt worden waren, hatte er vor, das Ungarische Athenas mit einer recht wertvollen Erweiterung erneut herauszugeben. Mit seiner Arbeit war er schon so weit, dass er für die neue Auflage sogar die königliche Genehmigung besass. Das erweiterte Athenas aber konnte nicht erscheinen, denn Szerencsi starb plötzlich. Wo die Sammlung hinkam, in wessen Hände sie geriet, ist ungewiss. Sie wird verlorengegangen sein.

Szerencsi hätte mit seinem Manuskript bedeutend zur Entwicklung der historischen Literatur (*Historia litteraria*), zur Bereicherung der Wissenschaft beitragen können.